

Dullaberget, Femsjö kyrkoreservat – en svampinventering

Åke Strid

Hantverksvägen 68
184 32 Åkersberga

Summary.

An inventory list of the fungi in an area in the near of Elias Fries' birthplace in Femsjö (Sweden, Småland) is presented and compared to some of Fries' notes and to a previous investigation.

SSV:s svamphelg

Varje år anordnar Stockholms svampvänner över en veckohelg en ca fyra dagars resa till en inte alltför avlägsen plats. I år blev resan ganska lång, nämligen till Elias Fries' hembygd i Femsjö i Småland. Gruppen bestod av 11 personer, och från basen på pensionat Alebo i S. Unnaryd åkte vi till grannsocknen Femsjö och besökte några av de lokaler där Fries exkurrerade som flitigast: Dullaberget (ungefär det område som Fries kallade "Prästgårdens skog och hästhage"), Hägnan (Häggen hos Fries) Bastesjön och Hembygdsgården.

Hösten 2001 kommer vi att minnas som ovanligt svamprik i större delen av landet. Femsjötrakten utgjorde inget undantag, och trots att våra inventeringar omfattade mindre än en dag per lokal gav de ett mycket gott resultat. Genom den stora variationen i träslag och marktyper är Dullaberget särskilt intressant, och det var också här som vi fann den största artrikedomen. Vidare är området ett reservat, avsatt år 1994 i samband med firandet av 200-årsminnet av Elias Fries' födelse. Därför återger vi nedan resultatet av vår inventering av Dullaberget som komplettering till uppgifter som Fries lämnat 1854 och till en inventering föranställd av Länsstyrelsen i Hallands län.

Betydelsen för svampforskningen

Elias Fries föddes i Femsjö prästgård år 1794, och fram till flyttningen till Uppsala våren 1835 bodde han i Femsjö och Lund. Han beskrev under denna tid en mängd svamparter, av vilka många har sina typlokaler i Femsjö. Därför är trakten av stort mykologiskt intresse för identifieringen av Fries' arter, och mykologer från många länder besöker Femsjö. Den som bäst känner trakten är österrikaren Meinhard Moser, som sedan 1954 studerat traktens svampar och försökt tolka Fries' ofta kortfattade beskrivningar (Moser 1994).

Lokalerna i Fries' arbeten är sällan angivna med någon större noggrannhet, men i ett viktigt dokument från hans tid kan man utläsa något mer om var han funnit vissa svamparter. Det är en PM som Fries skrev som vägledning för M.A. Lindblad, när denne tillsammans med konstnären Åkerlund 1854 skulle resa till Femsjö för att måla av svampar (Strid 1994a: 178ff). Denna PM finns inte bevarad, men när Seth Lundell ordnade upp Lars Romells efterlämnade svampsamlingar på Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm upptäckte han en avskrift av den. Lundell tolkade och översatte denna, och den finns publicerad i första volymen av den danska tidskriften "Friesia" (Lundell 1936). Dullaberget motsvarar ungefär vad Fries kallar "Prestgårdens skog och hästhage". Fries' PM skrevs ju som vägledning för svampmålarna, och därför innehåller den naturligtvis inte allt som Fries kände till från Dullaberget. Det är dock den enda gamla uppteckning av svampar därifrån som existerar. Säkert är många svampar från Dullaberget avbildade i Fries' planschsamling (Strid 1994b), men mestadels finns ingen närmare lokaluppgift om var förlagorna är tagna än t.ex. "Smolandia, Femsjö". De uppgifter i Fries' PM som berör Dullaberget finns med i nedanstående artlista.

Dullaberget, en översikt

En beskrivning av Dullaberget med omgivning finner man hos Holmberg (1997), som tagit fram en skötselplan för reservatet. Detta omfattar 20 ha och utgörs så när som på ca 1 ha av produktiv skogsmark. Den högsta delen är själva Dullaberget, som sluttar brant ned mot Södra Färgen, och även i övrigt är marken kuperad. I väster löper en rullstensås i nord-sydlig riktning.

På Elias Fries' tid var Dullaberget och området där omkring använt som bete för nötkreatur. Även om skog dominerade trakten så var den av en öppnare typ än den ganska täta skog som nu finns på många ställen. Området hyser många olika trädslag, ofta i blandbestånd, och särskilt intressant är förekomsten av bok med över hundraåriga träd. Gran, björk, asp, ek och klibbal är andra trädslag, ofta med generationer på 150 år och äldre. En orsak till beståndens höga ålder är att den s.k. regalrätten, som skyd-

dade eken och boken, var gällande avsevärt längre på kyrkans mark än på privatmark (Holmberg 1997: 23-24). Genom att området varit trädbevuxet sedan långt tid tillbaka är tillgången på lågor och annan ved riklig, och därmed är förutsättningarna för vedsvampar mycket god. Tre delområden är registrerade som nyckelbiotoper (Holmberg 1997: 22).

Att i nuvarande dullabergsreservatet återskapa de markförhållanden som rådde på Elias Fries' tid anses inte vara möjligt inom rimligt tidsperspektiv (Holmberg 1997: 44). Igenväxningen har inneburit stora förändringar, varför de betesgynnade svampar som Fries nämner knappast har överlevt ens som mycel. I nederbördsrika femsjöbygden har marken även påverkats av försurande och gödande ämnen.

Under tidigare skeden med betesdrift bestod skogen huvudsakligen av lövträd, men idag är granen på stark frammarsch. Den skötselplan som Holmberg (1997) presenterar innebär framför allt att granen i stor utsträckning tas bort och att lövträden gynnas. Slyröjning är en annan viktig åtgärd, bl.a. under äldre träd, som till sin form visar att de vuxit upp solitärt. För att skapa mer variation bör också luckor tas upp i skogen. I de öppnare partierna syftar man till att skapa betesmark med spridda äldre träd (ek, tall, bok), och detta arbete pågår i de södra delarna, norr om vägen mot Knapabo. Restaureringen kommer också att kräva ett hårt betestryck.

En jämförelse

En jämförelse mellan de tre rapporteringarna av svampar från Dullaberget som är redovisade i artlistan nedan visar att ytterst få av de 24 arter som Fries uppger har återfunnits vid de två andra inventeringarna. En orsak är att Fries' urval gjordes för att man skulle hitta arter som han önskade få illustrerade, och därmed är de flesta vanliga arter inte medtagna. Även om hösten 2001 var ovanligt svamprik kan man inte heller bortse ifrån den naturliga variationen i svamparnas uppträdande år från år. Men den största orsaken till diskrepansen torde vara förändringarna i vegetationen. Vad man vet om områdets igenväxning till en allt tätare skog återspeglas i betesmarkssvamparnas tillbakagång. Fries' lista upptar t.ex. en *Dermoloma*-art och sju *Entoloma*-arter, som nu inte återfunnits. Däremot redovisas i de senare inventeringarna en mycket större mängd mykorrhizasvampar, till exempel 27 *Cortinarius*- och 22 *Russula*-arter. Ingen av dessa nämns av Fries, men till stor del torde dock det bero på att de flesta av dem redan var avmålade.

Litteratur

Holmberg, H., 1997: Femsjö kyrkoreservat – en skötselplan för att bevara och förbättra naturvärden. Institutionen för skogsskötsel, SLU, Umeå.

- Olofsson, D.**, 1992: Svampbiotoper i Femsjö – ett urval representativa områden. Länsstyrelsen i Hallands län. Halmstad.
- Olofsson, D. & H.-G. Toresson**, 1992: Svampinventering i Femsjö – fyndlistor 1992. Länsstyrelsen i Hallands län. Halmstad.
- Lundell, S.**, 1936: "Svamplokaler vid Femsjö". Ett efterlämnat manuskript av Elias Fries tillrättatlaggt för publicering av Seth Lundell. — *Friesia* I(5): 259 – 286.
- Strid, Å.**, 1994a: Elias Fries' svampplanscher och några av deras upphovsmän. — *Jordstjärnan* 15(2). 153–210.
- Strid, Å.**, 1994b: A Catalogue of the fungus plates produced under supervision of Elias Fries. Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm. ISBN 91–865–860–8.
- Strid, Å.**, 1995: Elias Fries – about the man and his life. — *Acta Univ. Ups. Symb. Ups.* XXX(3): 39–57. ISBN 91–554–3571–8.

Artlistan

Följande artlista avser inte att ge någon fullständig bild av vad som är känt om svampförekomsten i Dullaberget utan endast att vara en komplettering till ett par förteckningar som vi känner till. Det finns säkert många andra besökare som har gjort egna iakttagelser, och framför allt har naturligtvis Meinhard Moser mycket att bidra med. Listan upptar sammanlagt 268 arter fördelade på tre kategorier.

1. Arter som finns upptagna (och har varit möjliga att tolka) i den PM (Lundell 1936), som Elias Fries skrev för att ge mykologen M.A. Lindblad och konstnären P. Åkerlund anvisningar om var de kunde söka vissa svampar. I denna kategori finns 24 arter i listan, och de är markerade med * och rak stil (exv. **Calocera glossoides*).
2. 137 arter från en inventering av Dullaberget 1992 för Länsstyrelsen i Hallands län (Olofsson & Toresson 1992). Arter som endast är redovisade i denna inventering är märkta + och rak stil (+*Amanita fulva*). Arter som är funna även av SSV 2001 (kategori 3) står i *kursiv* stil (+*Amanita fulva*).
3. 196 arter noterade vid SSV:s inventering den 23 sept 2001. De står i *kursiv* stil (*Amanita phalloides*). Samtidigt kan även tecknet * för kategori 1 och + för kategori 2 förekomma.

Species list

Three categories of species (268 species in all) are included in the list.

1. 24 species possible to identify from a memo written by Elias Fries (Lundell 1936) as a guidance for M.A. Lindblad and the artist P. Åkerlund who were sent to Femsjö (Strid 1995: 49) in order to paint fungi for Fries' s plate collection (Strid 1994b). These species are marked * (**Collybia impudica*).
2. 137 species from an inventory made by Olofsson & Toresson (1992). These species are marked + (+*Antrodia albida*). If they are also found during the foray mentioned in category 3 they are in addition written in italics. (+*Amanita fulva*).

3. 196 species in italics were found by the Mycological Society of Stockholm (Stockholms svampvänner) during a foray on the 23rd of September 2001 (*Amanita citrina*). If also recorded according to category 1 and 2 they are marked * or +, respectively.

- Amanita citrina*, vitgul flugsvamp
Amanita citrina f. *alba*, d:o vit form
+ *Amanita fulva*, brun kamskivling
+ *Amanita muscaria*, röd flugsvamp
Amanita phalloides, lömsk flugsvamp
+ *Amanita porphyria*, mörkr. flugsvamp
+ *Amanita rubescens*, rodnande flugsvamp
+ *Amanita virosa*, vit flugsvamp
+ *Antrodia alba*, ormticka
+ *Antrodia serialis*, knölticka
+ *Antrodia sinuosa*, timmerticka
+ *Apiochrea chryosperma*, gul svampsnyling
+ *Armillaria mellea* coll., honungskivling
+ *Ascocoryne sarcoides*, violett geléskål
+ *Bisporella citrina*, citronskål
Boletus badius, brunsopp
Boletus calopus, bittersopp
+ *Boletus edulis*, stensopp
+ *Boletus pascuus* (inkl. *B. pruinatus*), rutsopp
+ *Boletus subtomentosus*, sammetsopp
+ *Calocera cornea*, gullpigg
+ *Calocera furcata*, dvärggullpigg
+ *Calocera viscosa*, gullhorn
+ *Calvatia excipuliformis*, långf. rökssvamp
Cantharellus cibarius, kantarell
+ *Cantharellus tubaeformis*, trattkantarell
Chroogomphus rutilus, rabarbersvamp
+ *Chrysomphalina chrysophylla*, gullnavling
Clavulina coralloides, kamfingersvamp
Clitocybe clavipes, klubbtrattskivling
Clitopilus prunulus, mjölskivling
Collybia acervata, tuvnagelskivling
+ *Collybia asema*, horngrå nagelskivling
Collybia butyracea, mörk nagelskivling
+ *Collybia confluens*, brosknagelskivling
+ *Collybia distorta*, skruvnagelskivling
+ *Collybia dryophila*, blek nagelskivling
+ *Collybia fusipes*, räfflad nagelskivling
* *Collybia impudica*, tallnagelskivling
Collybia peronata, brännagelskivling
+ *Coniophora arida*, pulverskinn
Coprinus micaceus, glitterbläcksvamp
+ *Cortinarius acutus*, barrspindling
Cortinarius alboviolaceus, blekviolett spindling
+ *Cortinarius anomalus*, björkspindling
+ *Cortinarius armillatus*, rödandad. spindling
Cortinarius bolaris, brokspindling
+ *Cortinarius brunneus*, umbraspindling
Cortinarius camphoratus, stinkspindling
+ * *Cortinarius causticus*, pepparspindling
+ *Cortinarius collinitus*, violettfotad slemspindling
Cortinarius delibutus, gulspindling
Cortinarius emunctus, stålblå spindling
+ *Cortinarius evernius*, lilaspindling
Cortinarius flexipes, toppspindling
Cortinarius gentilis, gulbandad spindling
Cortinarius limonius, eldspindling
Cortinarius lividoochraceus, rynksping
+ *Cortinarius obtusus*, jodoformspindling
+ *Cortinarius paleaceus*, pelargonspindling
Cortinarius pholideus, tofsspindling
Cortinarius raphanoides, rättikspindl.
Cortinarius rubellus, toppig giftspindling
Cortinarius sanguineus, blodspindling
+ *Cortinarius scaurus*, myrspindling
Cortinarius semisanguineus, rödskivig kanelspindling
Cortinarius stillatitius, honungsspindling
Cortinarius subtortus, doftspindling
Cortinarius traganus, bockspindling
Cortinarius trivialis, trappspindling
+ *Cortinarius umbrinolens*, jordspindl.
+ *Cortinarius venetus*, olivspindling
Cystoderma amianthinum, ockragul grynsk.
Cystoderma carcharias, rödgrå grynskivling
+ *Dacrymyces stillatus*, vedplätt
+ *Daedaleopsis confragosa*, tegelticka
+ *Datronia mollis*, hjortticka
* *Dermoloma cuneifolium*, gråbrun sammetsmusseron
+ *Diatrype disciformis*, disknästing
* *Entoloma chalybaeum*, blånopning
* *Entoloma cocles*
Entoloma conferendum, stjärnrödhatting
Entoloma exile
* *Entoloma griseocyaneum*, stornopping
* *Entoloma lampropus*, stålnopning
+ *Entoloma myrmecophilum*
+ *Entoloma nidorosum*, stinkrödling
* *Entoloma placidum*, boknopning
* *Entoloma prunuloides*, mjölrödskivling
+ *Entoloma rhodopolium*, tvålrödling

- * *Entoloma vinaceum*
- Fistulina hepatica*, oxtungssvamp
- + *Fomes fomentarius*, fnöskticka
- + *Fomitopsis pinicola*, klibbticka
- + *Galerina calyprata*, luvhätting
- Galerina marginata*, gifthätting**
- Ganoderma applanatum*, platticka
- + *Gloeophyllum odoratum*, luktticka
- + *Gomphidius glutinosus*, citronslenskivling
- + *Gymnopilus penetrans*, fläckig bitterskivl.
- + *Gymnopilus picreus*, mörkf. bitterskivl.
- + *Hydnum repandum*, blek taggsvamp
- Hydnum rufescens*, rödgul taggsvamp
- Hygrocybe pratensis*, ängsvaxing
- + *Hygrophoropsis aurantiaca*, narrkantarell
- Hygrophorus camarophyllus*, sotvaxing
- + *Hygrophorus eburneus*, elfenbensvaxing
- + *Hygrophorus olivaceoalbus*, olivvaxing
- Hygrophorus piceae*, granvaxing
- + *Hyphoderma setigerum*, värtskinn
- + *Hyphodontia crustosa*, skorpknotterskinn
- + *Hyphodontia hastata*, slätt knotterskinn
- Hypholoma capnoides*, rökslöjskivling
- + *Hypholoma elongatum*, långf. slöjskivl.
- Hypholoma lateritium*, tegelröd slöjskivling
- Hypholoma marginatum*, kantslöjskivl.
- + *Hypocrea pulvinata*, tickdyna
- + *Hypoxylon fragiforme*, bokdyna
- + *Hypoxylon multifforme*, björkdyna
- + *Inocybe casimiri*, tofstråding
- + *Inocybe napipes*, knölråding
- + *Inonotus nodulosus*, bokticka
- + *Inonotus obliquus*, sprängticka
- Inonotus radiatus*, alticka
- + *Laccaria amethystina*, ametistskivling
- + *Laccaria laccata*, laxskivling
- + *Lactarius blennius*, grönriska
- + *Lactarius camphoratus*, kamferriska
- + *Lactarius chrysorheus*, gulmjölkig ekriska
- Lactarius deterrimus*, granblodrisk
- Lactarius glyciosmus*, kokosrisk
- + *Lactarius helvius*, lakritrisk
- * *Lactarius hysginus*, gulskivig riska
- Lactarius lignyotus*, sotrisk
- + *Lactarius necator*, svartriska
- + *Lactarius quietus*, ekriska
- + *Lactarius rufus*, pepparriska
- + *Lactarius subdulcis*, söt-riska
- + *Lactarius theiogalus*, smäriska
- Lactarius torminosus*, skäggriska
- Lactarius trivialis*, skogsriska
- + *Lactarius vietus*, gråriska
- Lactarius volemus*, mandelrisk
- + *Laetiporus sulphureus*, svavelticka
- Laxitextum bicolor*, tvåfärgsskinn
- + *Leccinum rufum*, aspopp
- + *Leccinum scabrum*, björksopp
- + *Leccinum varicolor*, fläcksopp
- + *Leccinum versipelle*, tegelsopp
- * *Lentinellus castoreus*, bävermussling
- + *Lycoperdon perlatum*, vårtig röksvamp
- Marasmiellus ramealis*, grenbrokskivling
- + *Marasmius alliaceus*, stor lökbrosking
- + *Marasmius androsaceus*, tagelbrosk.
- + *Megacollybia platyphylla*, strecknagelskivling
- Melanoleuca melaleuca*, mörkmusseron
- + *Merulius tremellosus*, dallergörppa
- + *Micromphale perforans*, barrbrosking
- + *Mycena abramsii*, sommarhätta
- + *Mycena alcalina*, luthätta
- * *Mycena crocata*, saffranshätta
- Mycena epipterygia*, flåhätta
- + *Mycena galericulata*, rynkhätta
- + *Mycena galopus*, mjölkhätta
- + *Mycena haematopus*, blodhätta
- Mycena inclinata*, turvhätta
- * *Mycena pterigena*, bräkenhätta
- Mycena pura*, rätikhätta
- Mycena rosella*, rosenhätta
- * *Mycena wania*
- + *Mycena vitilis*, glanshätta
- Mycena zephrus*, fläckhätta
- + *Nectria coccinea*, bokröd gömning
- + *Nectriopsis violacea*, lilagömning
- + *Oligoporus caesius*, blåticka
- Oligoporus fragilis*, blödticka
- + *Oligoporus stipiticus*, bitterticka
- + *Oligoporus subcaesius*, blek blåticka
- Omphalina fibula*, vaxnavling
- + *Oudemansiella mucida*, porslinskivling
- Panellus stypiticus*, epålettsvamp
- Paxillus atrotomentosus*, sammetsfotad pluggsk.
- + *Paxillus involutus*, pluggskivling
- + *Peniophora incarnata*, tätskinn
- * *Phaeocollybia christinae*, toppskräling
- Phallus impudicus*, stinksvamp
- + *Phanerochaete sanguinea*, rödvedsskinn
- Phellinus nigricans*, svart eldticka
- Phellinus populicola*, stor aspticka
- + *Phellinus tremulae*, aspticka
- + *Phlebia radiata*, ribbgryna
- * *Pholiota aurivellus*, slemmig tofsskivl.
- Pholiota flammans*, svaveltofsskivling
- + *Pholiota mutabilis*, föränderlig tofsskivling

- + *Pholiota scamba*, liten flamskivling
- * *Pholiota squarrosa*, fjällig tofsskivling
- + *Piptoporus betulinus*, björkticka
- Pleurocybella porrigens*, örnmussling
- Pluteus cervinus*, hjortskölding
- + *Polyporus ciliatus*, sommarticka
- Polyporus varius*, strumpticka
- Psathyrella candolleana*, vitspröding
- + *Psathyrella piluliformis*, kastanjespröd.
- * *Rickenella setipes*, blåfotsnavling
- + *Rozites caperatus*, rynkad tofsskivling
- Russula aeruginea*, grönkremla
- Russula aquosa*, sumpkremla
- Russula atrorubens*, svartröd kremla
- + *Russula betularum*, blek giftkremla
- + *Russula claroflava*, gulskremla
- + *Russula cyanoxantha*, brokkkremla
- Russula cyanoxantha f. peltereaui*
- Russula decolorans*, tegelkremla
- + *Russula densifolia*, tätskivig svedlkr.
- Russula fellea*, gallkremla
- + *Russula fragilis*, skörkremla
- Russula lepida*, fagerkremla
- + *Russula mairei*, bokkremla
- + *Russula nigricans*, svartkremla
- + *Russula nitida*, åderkremla
- Russula ochroleuca*, senapskremla
- Russula puellaris*, sienakremla
- * *Russula sanguinea*, blodkremla
- Russula sphagnophila*, vitmosskremla
- Russula undulata*, purpurkremla
- Russula velenovskyi*, gulröd kremla
- Russula vesca*, kantkremla
- Russula vinosa*, vinkremla
- + *Schizopora paradoxa*, klyvporing
- Scleroderma citrinum*, gul rottryffel
- + *Skeletocutis lenis*, gräddporing
- Sparassis crispa*, blomkålssvamp**
- Stereum gausapatum*, brunskinn
- + *Stereum hirsutum*, raggskinn
- + *Stereum rugosum*, styvskinn
- + *Stereum sanguinolentum*, blödskind
- + *Stereum subtomentosum*, sammetskind
- + *Strobilurus esculentus*, grankotteskivl.
- Stropharia cyanea*, blågrön kragaskivl.
- Stropharia hornemannii*, stor kragaskivling
- + *Suillus bovinus*, örsopp
- Suillus luteus*, smörsopp
- Suillus variegatus*, sandsopp
- * *Thelephora caryophylla*, trattöra
- + *Thelephora terrestris*, vårtöra
- + *Trametes ochracea*, zonticka
- + *Trametes versicolor*, sidenticka
- Tremella foliacea*, brunkrös
- Tremella mesenterica*, gullkrös
- + *Trichaptum abietinum*, violeticka
- Tricholoma aestuans*, bitter riddarmusseron
- Tricholoma album*, rättikmusseron
- Tricholoma columbetta*, silkesmusseron
- Tricholoma saponaceum*, såpmusseron
- Tricholoma ustale*, bokmusseron
- + *Tricholomopsis decora*, stubbmuss.
- + *Tricholomopsis rutilans*, prickmuss.
- * *Tubaria confragosa*, ringskråling
- Tylopilus felleus*, gallmusseron
- + *Vuilleminia comedens*, frätskind
- + *Xylaria hypoxylon*, stubbhorn

